

and Ranges of Tone in Nabokov's Bend Sinister/ Antonina Filonov Gove // Slavic Review. – 1973. – Vol.32. – №1. – P.78-90.

ОЛЕКСЕНКО П.С.
(Запорізький нац. ун-т)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ ЩОДО СЛОВ'ЯН У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

The paper is devoted to the ethno-linguistic study of the Slavic stereotypes verbalized in English. The notion of stereotype, ethnic stereotype and different views of their nature are investigated in this paper. The author gives the classification of Slavic ethnic names and pays attention to verbalization of Slavic stereotypes in English language.

Key words: *ethnic stereotypes, opposition "alien - not alien", ethnic name, ethnic nickname, verbalization of stereotypes.*

У кожного народу, кожної нації є свої власні уявлення про навколишній світ, про людей, про представників іншої культури. Такі уявлення формуються на основі певних знань про побут, звички, традиції, устрій іншого народу. У суспільстві, таким чином, складаються стереотипи – як відносно самих себе, відносно поведінки і традицій в межах свого культурного простору, так і відносно представників іншого мовного і культурного простору. У зв'язку із загостренням військової і геополітичної ситуацій у мовознавстві спостерігається підвищений інтерес до проблеми етнічних стереотипів та національних забобонів у процесі міжнародних відносин.

Слов'яни та носії англійської мови мають довгу історію взаємних відносин; в зв'язку з глобалізацією суспільства кількість культурних і мовних контактів між ними, а разом з тим і стереотипів, зростає. Внаслідок цих контактів виникла обопільна стереотипізація носіїв англійської мови та слов'ян яка і стала об'єктом нашого дослідження. Предметом дослідження є вербалізація етнічних стереотипів щодо слов'ян в англійській мові. За мету ставимо виявити характер функціонування етнічних стереотипів щодо слов'ян в англійській мові. Мета дослідження обумовила такі завдання: виявити та класифікувати етнономінації щодо слов'ян в англійській мові; проаналізувати вербалізацію етностереотипів щодо слов'ян в англійській мові. Дані стереотипи та їх мовне відбиття залишилися поза увагою дослідників, саме тому актуальність проблеми обумовлена нагальною потребою дослідження виникнення стереотипів та їх наслідків.

Феномен і поняття “стереотип” привертає велику увагу дослідників (Бінклі 1928, Кацберт 2008, Кленберг 1950, Крисін 2003, Марковіна 1998, Святюк 2005, Сорокін 1998). Вперше поняття стереотип ввів у науковий обіг американський соціолог У.Ліппман. У книзі “Public opinion”, що вийшла в 1922 р., він зробив

спробу визначити місце і роль стереотипів в системі громадської думки [Lippman 1950,с.95].

У 20-30-і рр. в Америці з'явилася низка оригінальних робіт, присвячених переважно проблемам суспільної думки, які продовжували розробку теорії стереотипів. Так, соціолог Бінклі Р. визначає стереотип як "найбільш загальний знаменник" [Binkley 1928, с.393]. На думку вченого, наявність стереотипів дозволяє людині адекватно оцінювати дуже складну для аналізу і дуже віддалену від сфери її діяльності політичну ситуацію.

З-поміж різних видів стереотипів безперечний інтерес для міжкультурної комунікації становлять національні або етнічні стереотипи. Психолог Кленберг О. визначає поняття "Етнічний стереотип" таким чином: "... це картина в розумах людей, щодо їх власної або інших національних груп. Подібні образи або уявлення зазвичай широко поширені в суспільстві; як правило, вони надзвичайно примітивні і несприйнятливі до об'єктивної реальності" [Klenberg 1950, с.97].

Махній М. визначає етнічний стереотип як елемент національної психології, який формується як на рівні буденної, так і теоретичної свідомості і є поєднанням емоційних, раціональних та вольових елементів [Махній 2009, с.38].

Ми поділяємо думку Крисіна, який розуміє стереотип як стандартне уявлення, що є у більшості людей, про людей, що входять в інший або власний етнос [Крысин 2003, с. 258].

Отже, більшість лінгвістів, які займаються дослідженням даної проблеми, відзначають, що основною ознакою стереотипів є їх детермінованість культурою - уявлення людини про світ формуються під впливом культурного оточення, в якому він живе.

Стереотипізація людиною іншого етносу базується на опозиції «свій – чужий», яка існувала ще з початку розвитку суспільства. У сучасному світі ця опозиція породжує нові проблеми з ідентичністю на національному ґрунті. Л. Копелев зазначає : «Немає у світі таких націоналістів, які не стверджували б, що саме їхньому народові властиві волелюбність, щирість, доброта, відвага, дотепність й інші чесноти, які вони вважають головними ознаками свого "національного характеру". І навпаки, немає таких націоналістів, які не приписували б іноплеменним супротивникам таких властивостей, як жорстокість, підступництво, мстивість і т. ін.» [Копелев 1994,с.8] Ментальна опозиція "свій - чужий", усвідомлення "свого" як кращого, а, отже, "чужого" як гіршого знаходить своє відображення і в етнономініях. Носії англійської мови дають представникам слов'янських народів образливі етно-прізвиська, пов'язані з відмінностями у побуті, культурі, звичках та ін. Найбільш вживаними є загальноприйняті скорочені та спотворені зовнішні етноніми та спотворені автоетноніми етносу.

Суб'єктивний аспект міжетнічних стосунків, ґрунтуючись, як правило, на побутових уявленнях, відтворюється на лексичному рівні мови у вигляді системи етнономінацій. У семантичній структурі лексичних одиниць, які називають особу за національною ознакою, присутній обов'язковий компонент,

що вказує на країну або місце проживання особи, на належність до певної етнічної спільноти. В індивідуальній повсякденній свідомості має місце тенденція ототожнювати “своїх” з емоційно нейтральною нормою або подавати їх з позитивною оцінкою. “Чужі” ж у більшості випадків оцінюються нейтрально чи негативно.

Неофіційні назви, які представники одного етносу використовують стосовно представників іншого, є етнонімами-прізвиськами – пейоративними назвами та етнофобізмами – табуйованими та образливими назвами, що здебільшого належать до стилістично зниженої лексики та сленгу. Прізвиська виконують номінативну функцію, надаючи “чужим” етнічним спільнотам та їх представникам ще одну додаткову назву. Обов’язковим компонентом у семантиці прізвиська є іронічна, жартівлива або відверто образлива характеристика референта [Святюк 2005, С.10].

Для позначення певного народу серед неофіційних етнонімацій у сучасній англійській мові використовується певні моделі. Проаналізувавши джерела дослідження можемо виділити групи етнонімів-прізвиськ на позначення слов’ян в англійській мові за такими критеріями :

1) вживання власного ім’я: *Ivan-росіянин, Natasha-слов’янська жінка, Sanyika - угорець*;

2) вживання імен відомих представників нації – *Rasputin, Drago –росіянин*;

3) вживання загальноприйнятого скороченого та спотвореного зовнішнього етноніму: *Bulgie - болгарин, Hunkie -угорець, Pole - поляк, Uke, Ukey – українець*;

4) вживання спотвореного автоетноніму етносу: *Polake, Pollack, Polski – поляк, Russki – росіянин*;

5) вживання етнонімів-прізвиськ, утворених від традиційних закінчень прізвищ: *lov – росіянин, Skier, Chuck-поляк*,

6) вживання етнонімів пов’язаних з предметами матеріальної культури: *Cossak – українець, росіянин, Khokhol – українець, Ruble Head, Sputnik - росіянин*

7) вживання назв національної їжі : *Goulash – угорець, Perogy – українець*

8) зазначення властивої діяльності: *Cleaning Lad-полячка, Vodkalky, Vodka Nigger - росіянин* ;

9) вживання слів, які вказують на ідеологічну ознаку - приналежність до політичної партії: *Red, Commie -осіянин*,

10) зазначення політичного ладу країни: *Sovs-осіяни та жителі країн США*

Національні стереотипи свідомості зберігаються на когнітивному рівні як поняття і можуть бути виражені лексемами у предикативній та атрибутивній функції, якими є:

а) іменники, що відображають властивості офіційних (етноніми) та неофіційних ("ксеноетноніми") назв етносів на основі асоціацій до природно-генетичних та соціокультурних ознак етносу [Кацберт 2008, с.19].

Такі асоціації можуть бути різноманітні, наприклад типові імена та прізвиська певної національної групи. В Росії багато чоловіків носять ім’я Іван, і це не лише пересічні громадяни, а й відомі представники нації: Іван Грозний, Іван Бунін, Іван Павлов, Іван Крузенштерн, Іван Тургенєв. Крім того, ім’я Іван дуже часто зустрічається в російському фольклорі: Іван-дурень, Іван Царевич,

Іван братик та інші. Тому, закономірно, що носії англійської мови часто називають росіян *Ivan*. Ксеноетноніми можуть також відображати традиційні закінчення прізвищ. У поляків, наприклад, найбільш розповсюджені прізвища з закінченнями "-ski", "-cki", "-dzki" в чоловічому роді і "-ska", "-cka", "-dzka" в жіночому роді. Тому неофіційним етнонімом для поляків є етнонім *Skier*.

Нації також асоціюються з предметами та явищами їх культури. Недаремно українців називають *Cossak*, адже українське козацтво, відіграло значну роль у встановленні української державності та було впливовою силою на міжнародній арені протягом більше ніж двох століть. Ще одним ксеноетнонімом на позначення українців є слово *Khokhol*. Хохли (для чоловіків - хохол, для жінок - хохлушка) - зневажлива назва українців, часто вживана на побутовому рівні серед росіян, білорусів, поляків, яка передалася й іншим народам, зокрема носіям англійської мови. Ця назва з'явилася у 17 столітті і походить від оселедця, чуба - характерної зачіски у козаків. Хоча в Київській Русі така зачіска була однією з ознак знатного роду, ксеноетнонім *Khokhol* є образливим для українців, оскільки під цією назвою часто розуміється неосвіченість. Росіянам дали етнонім *Sputnik*, причиною цього є той факт, що саме СРСР першим в світі запустив в космос штучний супутник Землі. Як відомо, в цей час йшла «холодна війна» між СРСР та США тому американців, та й весь світ, сколихнула ця новина і, як наслідок, СРСР почали номінувати *Sputnik*.

Стереотипи про ту чи іншу націю можуть складатися також з уявлень про національну кухню, про найвідоміші її страви. Національною стравою угорської кухні, наприклад, є гуляш. Рецепт цієї страви відомий ще з XIст, протягом століть він змінювався, удосконалювався і на сьогодні ця страва відома у всьому світі. Самих угорців носії англійської мови також стали називати *Goulash*.

Своє відображення в англійській мові знайшов і стереотип про те, що росіяни мають схильність до надмірного вживання алкоголю. Етнонім *Vodkalky* утворений шляхом контамінації, поєднанням слів *Vodka+Alcoholic*. Ще одним прикладом вербалізації цього стереотипу є етнонім *Vodka Nigger*.

Носії англійської мови також асоціюють слов'ян з найвідомішими представниками нації. Росіянам, наприклад, дали гетероетнонім *Rasputin*. Можливо, Распутін не мав значного впливу на політику царського уряду та міжнародну політику, але був і залишається однією з найзагадковіших та неординарних особистостей в історії Росії. Він є одним із найпопулярніших міфів масової культури XXст. Уявлення про росіян також вербалізувалося в етнонімі *Drago*. Іван Драго – це персонаж з фільму Роккі 4, радянський боксер та офіцер, абсолютний чемпіон СРСР. Він має зріст близько двох метрів і вагу 118к кілограм. Саме таке уявлення про росіян сформувалося у носіїв англійської мови.

Дуже часто стереотипи про ту чи іншу складаються на основі уявлень про державний устрій країни або політичну силу, яка нею керує. В Росії, наприклад, більше семи десяти років при владі була комуністична партія, яка здійснювала тотальний контроль над усіма сферами суспільства. Відомо, що кольором комуністичної партії був червоний. Саме тому, в англійській мові на позначення росіян часто вживають етноніми *Commie* та *Red*.

Найчастіше стереотипи вербалізуються у скорочених або спотворених зовнішніх етнонімах або автоетнонімах. Поляки для позначення самих себе вживають автоетнонім *Polak*. Носії англійської мови дещо змінили цей етнонім згідно з нормами англійської мови і утворився гетероетнонім *Polake* або *Pollack*. За цією схемою утворився також етнонім *Ruski*. Досить вживаними є скорочені офіційні етноніми. Вони утворюються скороченням етноніма і додаванням закінчень *-e*, *-ie*, *-ey*: *Bulgarian-Bulgie*, *Hungarian-Hunkie*, *Ukrainian-Ukie*, *Ukey*.

б) прикметники, що виражають стереотипні ознаки у виразах з різним ступенем ідіоматичності : *Russian almond*, *Russian dressing*, *Russian roulette*, *Russian type*, *Polish draughts*.

Кацберт Т. зазначає, що національні стереотипи існують у різних сферах суспільного дискурсу, мають історичне, літературне, фольклорне походження, проявляються у фразеологічних одиницях, анекдотах, подорожніх нарисах, художніх та публіцистичних текстах тощо і змінюються під впливом історичних, культурних та політичних умов життя. [Кацберт 2008, с.19]. Вербалізація стереотипів щодо слов'ян в англійській мові також відбувалася під впливом певних історичних та культурних факторів, стала результатом мовних та культурних контактів.

Отже, проблема міжетнічних відносин та формування стереотипів нерозривно пов'язана з проблемою взаємодії мов і культур. У результаті культурних і мовних контактів між етносами встановлюються певні відносини. У свідомості людей закріплюються ознаки, які характеризують іншу націю, відбувається процес стереотипізації. Стереотипи мають всі етноси, але, як зазначають вчені, в більшості випадків вони є помилковими. Стереотипи можуть змінюватися залежно від історичної, міжнародної, а також внутрішньополітичної ситуації в тій або іншій країні. Етнічні стереотипи - це узагальнене уявлення про представників етнічних груп.

В англійській мові стереотипи щодо слов'ян вербалізуються у певних моделях неофіційних етнономінацій, які можна класифікувати за такими критеріями: вживання власного ім'я (*Sanyika -угорець*); вживання імен відомих представників нації (*Rasputin-росіянин*); вживання загальноприйнятого скороченого та спотвореного зовнішнього етноніму (*Bulgie -болгарин*); вживання спотвореного автоетнонім етносу (*Polake, Pollack, Polski-поляк*); вживання етнонімів-прізвиськ, утворених від традиційних закінчень прізвищ (*lov -росіянин*); вживання етнонімів пов'язаних з предметами матеріальної культури (*Cossak -українець*); вживання назв національної їжі (*Goulash-угорець*); зазначення властивої діяльності (*Vodkalky, Vodka Nigger-росіянин*) ; вживання слів, які вказують на ідеологічну ознаку – приналежність до політичної партії (*Red, Commie-росіянин*); зазначення політичного ладу країни (*Sovs- росіяни та жителі країн США*).

Етнічні стереотипи щодо слов'ян вербалізуються в більшості випадків в іменниках, рідше в прикметниках. Найчисленнішими є стереотипи виражені в скорочених або спотворених зовнішніх або офіційних етнонімах (*Pollack, Ruski, Bulgie, Ukie*). Вербалізація стереотипів відбувається дуже повільно, відрізняється стабільністю; стереотипи важко викоренити, але вони можуть

певним чином змінюватися в залежності від соціальних, економічних та політичних змін.

Перспективним напрямком подальшого дослідження може бути виявлення мовленнєвих наслідків етнічних стереотипів щодо слов'ян в англійській мові.

Література

Кацберт Т.Л. Національні стереотипи в англо-німецьких відносинах: лінгвокультурний аспект: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 [Електронний ресурс] / Т.Л. Кацберт; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2008. — 21 с. *Копелев Л. З.* "Чужие" // Одиссей. Человек в истории— М. : Наука, 1994. — С. 8-18. *Махній М.* Етноеволюція. Науково-пізнавальні нариси Чернігів: ЧДПУ, 2009. — 250с. *Крысин Л.П.* Этностереотипы в современном языковом сознании: к постановке проблемы // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантно-сти. - Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2003.-458с. *Святюк Ю.В.* Семантика та функціонування етнономінацій у сучасній англійській мові. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Ю.В. Святюк. *Сорокин Ю.А.* , *Марковина И.Ю.* Этнопсихолінгвістика, Ульяновск: Язык и речь, 1998. - 267 с. *Binkley R. C.* The Common Concept of Public Opinion in the Social Sciences // *Social Forces*.1928.- p.393. *Klenberg O.* Tensions Affecting International Understanding/New York: Social Science Research Council. – 1950. – 232p. *Lippman W.* Public Opinion. – N.Y., 1954. – p.95.

ОНЧУЛЕНКО М.І.
(Чернівецький нац. ун-т)

ДО ЕТИМОЛОГІЇ ДІЄСЛІВ ЗАКЛИКУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

The article tackles the problem of verbs of appeal etymology in English. The issue of Germanic and Romance sources of appeal verbs is explored.

Key words: *etymology, verbs of appeal, Germanic sources, Romance sources.*

Розвиток когнітивної лінгвістики вивів мовця у центр наукової парадигми, що зумовило розробку антропоцентричного підходу до дослідження мовних явищ. Мовна картина світу є результатом пізнання навколишнього світу за допомогою мови. Мовна картина світу представлена різноманітними семантичними полями, які вербалізують різні види концептосфер. Концепт та його концептосфера є сталою величиною, а засоби їх вербалізації – змінними. Відповідно, при відсутності певних одиниць для вираження окремого концепту відбувається запозичення мовних одиниць. Так, при реконструкції концептосфери “appeal” в сучасній англійській мові лише 4 із 18 досліджуваних лексем, які вербалізують дану концептосферу є давньоанглійського походження.

Дослідження етимології та встановлення мови запозичення є одним з актуальних завдань історичної лексикології. Очевидно, що звертання до історичного матеріалу дає змогу встановити семантичну структуру лексеми.